

Universitätsbibliothek Wuppertal

Davidis Ruhnkenii Opuscula Varii Argumenti, Oratoria, Historica, Critica

Ruhnken, David

Lugduni Batavorum, 1823

Disputatio de tutelis et insignibus navium

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1660](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1660)

DISPUTATIO

DE

TUTELIS ET INSIGNIBUS
NAVIUM,

quam, praeside

DAVIDE RUHNKENIO,

a. d. IV Aprilis MDCCLXX in

Academia Lugduno-Batava
defendet

JOANNES ENSCHEDÉ,

Harlemo — Batavus,

AUCTOR (*).

CAPUT PRIMUM.

Navium *Tutela* erat, picta fictave, Dei, vel herois alicujus imago, semper in puppi collocata, navitarum vectorumque praecipua religio, cui supplicabant, cujus opem auxiliumque, tempestatum procellis jactati, implorabant, quam denique, si quid mali omnis esset commissum, variis ritibus expiabant.

Insigne vero, Graecis παράτημον, vel επίσημον (*), erat

[(*) Vide quae diximus in Praef.]

(†) *Parasiam* non uno loco appellat Joh. Schefferus de Mil. Nav. L. III. cap. i. corrupto, ut videtur, loco inducitur Scholiastae Juvenalis ad Sat. IV. 77. ubi antea legebatur,

erat simulacrum sive Dei, sive herois, sive virtutis alicujus, vel animalis *προτομή*, vel cujuscunque tandem rei imago, in prora semper constituta, unde navis nomen accipiebat.

De utriusque, cum cognatione, tum discrimine, tum etiam propria in navi statione dicturus, non alienum ab instituto arbitror, quaedam praemittere, quae pertineant ad rei originem paullo clarius ob oculos ponendam.

Tutelarum origo sine dubio est repetenda ex more illo, qui ne nunc quidem, in tanta veritatis luce, plane exolevit, omnia numinibus quibusdam dedicandi. Credebat scilicet vana mortalium superstitio, Deos res eas, quibus essent praepositi, multo intentioni cura conservare. Sic imperiorum, regionum, urbium, aedium, viarum et ejusmodi rerum tutelae, ut de templis hominibusque Deorum cultui dicatis taceam, passim apud veteres auctores inveniuntur.

Itaque cum haec consuetudo omnibus prope gentibus communis esse videatur, nihil est quod miremur, si naves etiam, incerto mari jactandae, tantisque obnoxiae tempestatibus et periculis, in Dei tutelae fidem atque clientelam concesserint.

Et convenit credere, antiquissimis temporibus rei navalis curam, non nisi Diis marinis fuisse commissam. Nam quibus potius se suaque omnia crederent

tur, ex quibus *Liburnae parasia*. *Παρὰσιον* caeteroqu岸, ne quis hujus soni vicinitate decipiatur, ap. Lucian. Tom. III. p. 255. esse videtur veli supparum, Belgice *het top-zeil*. Vid. Gesner. ad l. c.

rent homines in altum evehendi, quam Neptuno, Nereidibus, Tritoni, inprimisque illis navigantium servatoribus, Castori et Polluci, quibus ipsas surdi maris undas dicto audientes esse fabulae tradunt?

Procedente vero tempore, quorumvis numinum imperio res navalis subjecta est, ita tamen, ut, quemadmodum aliis in locis alia numina praecipuo honore colebantur, sic etiam pro gentis et caerimoniarum diversitate aliis aliisque Diis naves commendarentur.

Hac ratione Paris, cum annuente Venere, omnium pulcherrimam Helenam sibi ex Graecia uxorem esset quaesiturus, praesidem illam amoris Deam, suis quoque navibus tutelam praeposuit, teste Ovidio Epist. xvi. 173.

Qua tamen ipse vehor, comitata Cupidine parvo;

Sponsor conjugii stat Dea picta sui.

Et quamvis Graeci propriam minime habuerint tutelam, ut Cap. III. latius ostendemus, tamen et ipsi hoc quodam modo observarunt. Sic Athenienses, apud quos maxima Minervae religio vigebat, in navium proris collocata habuerunt ἀγάλματα τινα ξύλινα τῆς Ἀθηνᾶς καθιδρυμένα, ἃν ἐπιμελοῦνται οἱ μέλλοντες πλεῖν, sicut ait Schol. Aristophan. ad Acharn. vs. 546. Hujus moris rationem habuit Euripides in Iphigen. in Aul. vs. 247.

Ἀπόδοσ δ' ἄγων
Ἐξήκουτα νῆας ὁ Θησέως
Παῖς, ἔξῃς Ἐναυλοχεῖ, θεᾶν
Παλλάδ' ἐν μωνύχοις
Ἐχων πτερωτοῖσιν ἄρμασι, βετὸν,
Εὐσημὸν τε Φάσμα ναυβάταις.

Parasema vera communis utilitas peperit, ut naves, structura atque ornamentis simillimae, aliquo saltem discrimine distinguerentur.

Tempus autem, quo primum tutelae et insignia in quotidiano hominum usu esse coeperint, licet accurate definiiri minime possit, vix tamen mihi dubitandum videtur, quin cum ipsa navigandi arte sint nata. Phoenicibus certe, qui primi ratem ventis credere, sub Pataecorum nomine illa usitata fuisse tradit Herodotus III. 38. ἔστι γὰρ τοῦ Ἡφαιστοῦ τὸ γαλμα τοῖσι Φοινικῆοισι Πατακοῖσι ἐμφερέστατον, τοὺς οἱ Φοινικες ἐν τῆσι πρῶρχσι τῶν τριηρέων περιάγουσι. De Pataecis, quae dici possent, dudum dixerunt alii; adscribam tantum locum Seldeni de Diis Syris, Syntagm. II. c. 16. p. 279. affirmantis, *eorum nomen generale, et Diis omnibus Phoeniciis, forsitan et Syris, commune fuisse; et sub Pataecorum nomine, nunc Baälem, nunc Astarven, sive alium Deum significari, quem cubitali figura, aut Pygmaei statura in navium et prorae et puppibus circumferebant. Prorae, ait, et puppibus, quod in hac quoque navium parte Pataecos collocant Scholiast. Herodoti ad I. cit. Suidas et Hesychius voce Πάτακοι: minus tamen accurate, ut ex numo Sidonio ostendit Joh. Swintonus in dissert. de num. Samar. et Phoen. p. 60. Conciliare tamen hos, quos laudavi, scriptores conatur cum Herodoto Seldenus, I. c. ut scilicet utraque pars navis extrema Pataeco fuerit conspicienda, qui in puppi tutor, seu Deus Averruncus, in prora autem navis insigne foret. Enimvero, cum constet, illam Grammaticorum glossam ex uno fluxisse Hero-*

Noto, simul etiam liquet, illos *πρόμνησι* pro *πρόρησι* mendose scriptum in suis Herodoti codicibus invenisse, atque adeo errantium Grammaticorum nullam habendam esse rationem.

Pataeci igitur fuerunt navium tutores et Dii averunci: nisi quis tamen malit Pataecos explicare, tanquam signa quaedam publica auctoritate constituta, quibus scilicet Phoeniciae ab aliarum gentium navibus distinguerentur; qualia signa peculiariter penitusque a tutela et parasemo diversa fuisse putat Scheffer. de Mil. Nav. III. 2. et quemadmodum *παρασήμω* ejusdem populi navigia discernebantur, sic etiam hoc *σημείω* diversarum gentium naves dignosci.

Equidem fateor, *Ἀττικῶν σημείων*, quibus Chabrias, Atheniensium imperator, suas naves cognoscebat, mentionem facere Polyænum Strateg. III. 11, 11. eundemque *Περσικῶν σημείων* VIII. 53, 1. quale cum Graeco habuit Artemisia VIII. 53. 3. commemorare; non tamen inde mihi persuadere possum, haec signa a Graecorum *παρασήμοις* fuisse diversa. Sed horum plenius tractandorum Cap. III. occasio erit accommodatior. Manifestus tamen error est Schefferi, equos Gaditanas navi ap. Strabonem II. p. 158. insculptos, etiam huc referentis. Cum enim naves *Equorum* nomina habuerint *ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς πρώταις ἐπισήμων*, facile intelligitur, *Equos* non tale *σημείον*, sed ipsum fuisse *παρασήμων*.

Tutelarum vero et parasemorum vetustas heroïca tempora attingit, quorum fabulae quam plurimae non aliunde rectius, nisi ex hac doctrina, explicari possunt. Ut dictis sit fides, exempla proferamus.

Iō, Inachi Filia, in bovem mutata esse, et oestro
 percita, narratur a poëtis in Aegyptum profugisse.
 Si fabulae involucra demas, invenies navi in Aegy-
 ptum avectam esse, insigni Bovis ornata: quamquam,
 ne quid dissimulemus, illam aliter explicat doctissi-
 mus Jablonskius in Pantheo Aegyptiorum L. III.
 c. 1. p. 5. Sic Europa ab Jove, in taurum muta-
 to, per mare in Cretam avecta traditur, quod hinc
 commode sic explicari potest, Gnossum, sive Cre-
 tensem hominem eam raptam, navi, cui Taurus
 erat paresemon, imposuisse. Consentit Pollux L. I.
 Segm. 83. Ὡς εἰκάζειν, ὅτι τοιοῦτον ἦν πλοῖον καὶ ὁ
 ΤΑΥΡΟΣ, ὃ τὴν Εὐρώπην ἀγάγων. quomodo hanc
 et, quae praecedit, fabulam etiam explicat Fulgen-
 tius Mythol. I. 25. Nec aliunde Triptolemi fabu-
 lam interpretatur Scholiastes ineditus Aristidis ad Pa-
 nathen. p. 105. quem nobiscum humanissime com-
 municavit Cl. D. Ruhnkenius. Integrum locum ad-
 scripsisse non pigebit: Καὶ τὸ ἄρμα πτερωτῶν] Τὸ
 μυθικὸν ἠρμήνευσε, τὸ τάχος ἄρματι πτερωτῶ παραβα-
 λῶν. λέγεται γὰρ, ὅτι Δημήτηρ τῷ υἱῷ τοῦ Κελεοῦ,
 τῷ Τριπτολέμῳ, παρέσχευ ἄρμα ἐξ ὄφεων πτερωτῶν,
 ἵνα, ἐπὶ τούτου ὀχούμενος, διδῶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις
 τὸν σῖτον, καὶ ταχέως πληρώσῃ τοῦ σίτου τὴν γῆν· καὶ
 ὅμως Ἀριστείδης οὕτως ἔδοξεν εἶναι πτερωτὸν τὸ ἄρμα,
 ὅτι ταχέως ἄνω τε καὶ κάτω ἀπήρχετο. Φιλόχορος δὲ
 ἱστορεῖ, ὅτι ἡ ναῦς, ἐνθα ἦν ὁ Τριπτόλεμος, διὰ τούτο
 ἐνομοίωθη ὑπόπτερος, ἐπειδὴ ἐξ οὐραίας ἐφέρετο δρόμῳ. οἱ
 δὲ ἀναλύοντες τὸν μῦθον Φασὶ τούτο· ἄρμα γὰρ δρακόν-
 των Φασίν, ὅτι τῷ πλείῳ ὄνομα ΑΡΜΑ, πτερωτῶν δὲ
 εἶναι τῶν δρακόντων τὸ ἄρμα διὰ τὰ ἄρμενα· ἐπεὶ καὶ

Ἰσίοδος (Ἔργ. καὶ Ἡμ. vs. 625.) Φησὶ πτερὰ νεὸς
τὰ ἄρμενα. Navis igitur, quemadmodum παράσημον,
ita et nomen erat ΑΡΜΑ. Pari ratione Bellerophon-
tis fabulam explicat Palaephatus c. 29. ὄνομα δὲ ἦν
τῷ πλοίῳ ΠΗΓΑΣΟΣ, ὡς καὶ νῦν ἕκαστον τῶν πλοίων
ὄνομα ἔχει et Is. Tzetzes ad Lycophronis Cassandr.
vs. 17. Parasemon scilicet erat PEGASUS. De Per-
seo autem sic loquitur c. 32. Palaephatus: ἀπατή-
σας δὲ τριήρη, ἀπέθηκε τῆς Γοργόνης τὴν κεφαλὴν ἐπ'
αὐτήν, καὶ τῇ νηὶ ὄνομα ἔθετο ΓΟΡΓΩΝ. Similiter
de Andromeda Conon. Narr. 40. Φοίνικος δ' ἀρπα-
σαντος νηὶ (ΚΗΤΟΣ δὲ αὐτὴ ἐκαλεῖτο, ἢ μιμησιν
ἔχουσα τοῦ ζώου, ἢ κατὰ τύχην) ἢ Ἀνδρομέδα, ὡς
καὶ ἄγνοιοι τοῦ πατρὸς ἀρπαζομένη κ. τ. λ. Quin
et veram de Chimaera fabulae interpretationem hinc
arecessit Plutarchus de virt. mul. Tom. II. p. 247.
Ἀμισώδαρος γὰρ, ὡς Φασιν, δὴ Ἰσάραν Λύκιοι καλοῦ-
σιν, ἦκεν ἐκ τῆς περὶ Σελείαν ἀποικίας Λυκίων, ληστρί-
δας ἄγων ναῦς, ὧν Χιμαῆρος ἠγεῖτο, πολεμιστῆς μὲν
ἄνθρωπος, ὠμὸς δὲ καὶ θηριώδης· ἐπλεῖ δὲ πλοῖα ΛΕΟΝΤΑ
μὲν ἔχοντι πρόραθεν ἐπίσημον, ἐκ δὲ πρύμνης ΔΡΑΚΟΝ-
ΤΑ. Pari quoque ratione notissimae de Ganymede
fabulae hinc lucem adferre conatur Lactantius Divin.
Instit. I. II. 19. *Rapuisse dicitur in aquila Cata-*
mitum. Poëticus color est. Sed aut per legionem ra-
puit, ejus insigne aquila est; aut navis, in qua est
impositus, tutelam habuit in AQUILA figuratam: sic-
ut TAURUM, cum rapuit et transvexit Europam.
Fallitur tamen praeclarus Doctor, cum tutelam di-
cit fuisse aquilam. Multo enim est verosimilius,
hisce navibus Aquilam et Taurum, non tutelam,

sed parasemon fuisse. Sed de his postea copiosius agemus.

Occurrit etiam nobis celebratissima Phruxi et Helles fabula, de qua, licet paullulum a nostra sententia discrepet, saepius jam a nobis laudatus, Palaephatus, pronunciare tamen vix dubitem, isti quoque navi, quae Phrixum vexit, *παράσημον* fuisse Arietem, unde navis sit appellata. Sic enim Diodorus Siculus L. IV. p. 290. *διαπλευται Φασίν τὸν Φρίξον ἐπὶ νεῶς, προτομὴν ἐπὶ πῶρης ἐχούσης ΚΡΙΟΤ*: et Tacitus Annalium VI. 34. 4. *Nec quisquam* (scilicet Iberus vel Albanus) *ariete sacrificaverit, credito vexisse Phrixum: sive id animal, seu navis insigne fuit.* Sed Palaephatus, qui hic paullo diversam interpretationem sequitur, cap. tamen 21. ubi de Scylla agit, sententiam nostram egregie confirmat: *Ἦν δὲ ναῦς τριήρης ταχίστα, τό, τε ὄνομα ΣΚΥΛΛΑ.* et cap. 30. ubi Pelopis fabulam solvit: *ῥητέον οὖν, αἶτ, ὅτι Πέλοψ ἤλθεν ἔχων πλοῖον. ἐγγράπτο δὲ ἐπὶ τοῦ πλοίου, ΙΠΠΟΙ ΥΠΟΠΤΕΡΟΙ.* Nempe navis parasemo sive insigni EQUORUM ALATORUM ornata fuisse videtur.

Huc etiam referendus, licet navis *παράσημον* fuisse certo affirmare non audeam, est ille LEBES, quo, tanquam navigio, Oceanum trajecisse Herculem antiqua tradit historia. Vid. Athenaeum XI. p. 469. D. Macrob. Saturnal. V. 21. Servium ad Virg. Aeneid. VII. vs. 662. etc. Idem enim Macrobius l. c. arbitratur, *non poculo Herculem maria transvectum, sed navigio, cui Scypho nomen fuit.* Pari ratione Nymphis Heracleota ap. Schol. Apolloniū

Rho-

Rhodii II. 168. Νύμφις μὲν γὰρ Φησιν ἱστορεῖν Ἀκα-
 ρίωνα, ὡς ἄρα Φρύγες, διαπλευσάσαι βουλόμενοι τὸν πορ-
 θμὸν, κατεσκευάσαν ναῦν ἔχουσαν ἐγκεχαραγμένην προ-
 τομὴν Ταύρου. διαπλευσάντων δὲ αὐτῶν, ἀπὸ τοῦ εἶδους,
 τοῦ περὶ τὸ σκάφος, προταγορευθῆναι τὸ πέλαγος Βό-
 σπορον. — οἱ δὲ, καθὼς ὁ Φρίξος ἐπὶ κρισπάρου σκάφους
 ἔπλευσεν. Similiter Stephanus de Urbibus in voce
 Ταυροίς Ἀπολλόδαρος ἐν πρώτῃ γεωγραφουμένων Φη-
 σιν, ὅτι Ταυροφόρος ἦν ἡ ναῦς, ἢ διακομίσασα τοὺς τὴν
 πόλιν κτίσαντας, ἢ ἀποβιβάζοντες ἀπὸ τοῦ στόλου τῶν
 Φωκαέων, καὶ προσνεχθέντες αὐτόθι, ἀπὸ τοῦ ἐπιστή-
 μου τῆς νεῆς τὴν πόλιν ὠνόμασαν.

Cur autem Scyphum Herculis, quem paullo ante
 commemoravimus, inter navium parasema haud re-
 feram, haec est ratio. Scilicet veteres, id quod et
 apud nos in more positum est, navium quaedam ge-
 nera a forma structurae appellabant. Ita, quae fi-
 gura proxime ad pocula accederent, poculorum no-
 mine insigniebantur. Exemplo sit *cymba*, notissi-
 mum navigii genus, quod pro poculo occurrit apud
 Athenaeum XI. p. 482. E. Similiter *κύπη*, Latine
cupa, Hesychio est εἶδος τι νεῆς. A *κύπη* non nisi
 forma differt *cybea*, quod itidem navis nomen est
 Ciceroni Verrin. V. 17. Vid. Bezam in Ep. Pauli
 ad Ephesios IV. 14. Turneb. Advers. XXII. 12.
 Quae mihi magis arridet sententia, quam quod navis
 propter latitudinem, qua paene ad *κύβου* formam
 accederet, ita nominata sit.

Sic etiam *κάνθαρος* Athenaeo XI. p. 473. D. *κάν-
 θαρος* ὅτι μὲν πλοίου ὄνομα, κοινὸν, et p. 474. B. Ma-
 grobio Saturn. V. 21. Hesych. voce *Κάνθαρος*. Quo-

rum duo priores Menandri locum ex Nauclero afferunt:

Τὸν οὖν εὐτυχοῦντα καὶ σεσωσμένον

Πρῶτος λέγω σοι, τὸν τε χρυσοῦν κἀναβαρον.

Στρ. Ποῖον; Α. τὸ πλεῖον οὐδὲ γ' εἶσθας, ἄβλιε.

Quanquam in eam inclino partem, ut putem, navem non a forma structurae hoc nomen accepisse, sed χρυσοῦν κἀναβαρον habuisse parasemon. Huc etiam quis referat locum Aristophanis in Pace vs. 142.

Τὸ πλεῖον ἔσται Ναξιουργῆς κἀναβαρος.

De κἀναβαρῶ enim, seu scarabaeo, quo coelum petiturus erat Trygaeus, loquens, alludit ad Naxias navēs, quae insigne τοῦ κἀναβαροῦ gerebant.

Haec sufficiant ad confirmandam et stabiliendam parasemorum antiquitatem. Sed antequam rem ipsam propius aggrediamur, non alienum videtur, nomen, quae navibus tributa sunt, catalogum hoc loco subjicere. Horum rara mentio est apud historicos, frequentior apud poetas, qui illis commemorandis ornamentum carminibus suis quaesiverunt; frequentissima vero horum nominum est memoria in classiariorum militum inscriptionibus, ex quibus complura in unum locum congescit A. F. Gorius V. Cl. Inscript. Florentin. Tom. III. p. 70. seqq. Ex hoc catalogo simul etiam apparebit elegans veterum ratio, qui navibus suis plerumque vel a Diis, vel ab Heroibus, vel a virtutibus nomina indiderint, non a praediorum, vel uxorum filiarumque nominibus, ut saepe faciunt cives nostri, nescio quid humile secuti.

Primum igitur hoc loco, secundum literarum seriem,

riem, exhibemus naves, Deorum Heroumque nominibus nuncupatas.

AESCULAPIVS. Aristid. Serm. Sacr. T. I. p. 534. Trir. ap. Gruter. Inscript. p. pcccv. 10. Reines. Cl. viii. Num. 32. Murat. Inscr. p. dcccxxvii. 5. p. dcccclxix. 6.

APOLLO, Triremis ap. Gruter. Inscr. p. dlxx. 8. Muratorum Inscr. p. dcccclxiv. 7. p. dcccclxix. 6. **SOLIS** quoque nomine, qui idem Apollini perhibetur, vocata triremis est apud Gorium Inscr. Flor. Tom. III. p. 74. Murator. p. dcccxlvi. 3. et Maffei Mus. Veron. p. ccccvii. 9.

CERES. Trir. Maffei. Mus. Veron. p. ccccclxxv. II.

CVPIDO. Trir. Murat. p. dcccclx. 7.

DIANA. Trir. ap. Oliverium ad Marmora Pisaurensia, p. 176. Murat. p. dcccclxxi. 7. item in alio lapide corrupto, p. dcccclxxxix. 8. (quem explicat Erud. J. A. Hultman. in Miscell. Epigraph. p. 256.) et p. dccccli. 2. Liburna p. dcccclxx. 8.

ΔΙΟΣΚΟΤΡΟΙ. Lucas in Act. App. xxviii. II. et **CASTOR** solus, Triremis ap. Murator. p. dcccix. 4.

HERCVLES. Trir. Fabrett. de Col. Trajani p. 114. Don. Inscr. Cl. vi. n. 9. Oliver. ad Marw. Pisaur. p. 175. Ad **HERCVLEM** etiam videtur pertinere inscriptio ap. Murat. p. dcccclxxv.

C. AEMILIO SEVERO
 7 N. PAN. VIX. AN. XLII
 MIL. AN. XXII III. HER.
 VALERIA FLAVINA
 CONI. P. C.
 ET PINNIVS PROBVS. H.

Explicat editor *Centurioni numeri Pannonici*, quid III. HER. significet, in medio reliquens. Mihi hic titulus sic explicandus videtur: *Cajo Aemilio Severo, Centurioni, Natione Pannonio, vixit annos XLII. Militavit annos XXII. III. (Triere) HERCULE etc.*

ISIS. Lucian. Dial. Πλοῦτον T. III. p. 251. Trir. ap. Gruterum Inscr. p. DLVI. 8. Fabrett. Inscr. p. 364. IUS autem nomine, quod Isis ante gessit, navis occurrit ap. Silium Italic. XIV. 517. ubi vid. N. Heinsius.

IUPITER. Hoc nomine triremis est ap. Maffcium Mus. Veron. p. CCCCLXXVII. 7. et navem, Iovis AMMONIS nomen gerentem, commemorat Silius XIV. 572. Ab Ammone etiam denominata est ΑΜΜΩΝΙΑΣ ap. Ulpian. in Demosthen. contra Midiam p. 214. qui locus omnino adscribi meretur: Ἦσαν δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἱερὰὶ δύο τριήρεις, ἥτε ΣΑΛΑΜΙΝΙΑ, ἣν καὶ ΔΗΛΙΑΝ ἐκάλουν· καὶ ἡ ΠΑΡΑΛΟΣ· ὕστερον δὲ καὶ ἄλλαι τρεῖς ἐγένοντο, ΑΝΤΙΓΟΝΙΣ, καὶ ΠΤΟΛΕΜΑΙΣ, καὶ ΑΜΜΩΝΙΑΣ· ἐπειδὴ τῇ Ἀμμωνίᾳ δι' αὐτῆς τὰς θυσίας ἐπεμπον. Suidas voce Πάραλος, duas tantum accessisse dicit: ὕστερον δὲ καὶ ἄλλαι δύο προσεγέγοντο αὐταῖς, ΑΝΤΙΓΟΝΙΣ τε καὶ ΔΗΜΗΤΡΙΑΣ. Notandum etiam pro Πτολεμαῖς ab eo poni Δημητριάς.

Cum

Cum Ulpiano convenit Photius in Lex. MS. nisi quod Δημητριάς habeat, ut Suidas: ΠΑΡΑΛΟΣ, ἰε-
 ρὰ τριήρης, ὡς περ ΣΑΛΑΜΙΝΙΑ· ἦσαν δὲ καὶ ἄλλαι
 τριήρεις β, ANTIΓΟΝΙΣ καὶ ΔΗΜΗΤΡΙΑΣ. ἐστὶ δὲ
 καὶ AMMΩΝΙΑΣ. Ammonias ab Jove Ammone, An-
 tigonis, Demetrias, Ptolemais a regibus Macedoniae
 et Aegypti nomen habent, sicut etiam hujus nominis
 tribus. Naves Antigonis et Demetrias forte sic ap-
 pellatae sunt ex Stratoelis decreto, quo sancitum est,
 ut legati, qui ad Antigonum et Demetrium mitteren-
 tur, non πρέσβεις, sed θεωροὶ vocarentur, quasi qui
 sacras legationes in Delum vel Delphos obirent. Vid.
 Plutarch. Demetr. T. I. p. 893. Apud Gregorium
 Nazianz. in carm. de vita. T. II. ed. Paris. p. 13,
 14. locus occurrit, silentio minime praetereundus,
 quem, licet longiorem, integrum apponamus:

— καὶ τὸ συντεθεὲν κακὸν

Πόρρωθεν ἦλθεν ἡμῖν, Αἰγύπτου νέφος,

Κατάσκοποι μὲν πρώτον, οὐς τῆς ἐγκρίτου

Γῆς Ἰσραὴλ ποτ' ἐξέπεμψ' ὁ γεννάδας

Πλὴν οὐκ Ἰήσους, οὐδὲ Κάλεβ οἱ σοφοί,

Ἄλλ' εἴ τις ὕβρις ἐν νέοις καὶ πρεσβύταις,

AMMΩΝ, ΑΠΑΜΜΩΝ, ΑΡΠΙΟΚΡΑΣ, ΣΤΙΠ-

ΠΑΣ, ΡΟΔΩΝ,

ΑΝΟΤΒΙΣ, ΕΡΜΑΝΟΤΒΙΣ, Αἰγύπτου θεοί,

Πιθηκόμορφοι, καὶ κυνόδεις δαίμονες,

Δύστηνα ναυταρίδια καὶ παράφθορα,

Εὐάνα μίκρον κέρματος, πολλοὺς θεοὺς

Ῥᾶσι' ἂν προβέντα, εἴπερ ἦσαν πλειονες.

Mentionem facit Gregorius frumentariae ab Aegy-
 pto classis, quae subsidium, ut prius Romae, ita

postea fuit Byzantii, atque ex ea naves quasdam nominat Deorum Aegyptiorum nominibus nuncupatas. Ex his *Ammon*, *Harpocrates*, *Anubis* atque etiam *Hermanubis* ex Aegyptiorum mythologia notissimi sunt; sed prorsus ignoti, *Apammon*, *Stippas*, *Rodon*. Corrupto nomini Ἀπέμμων quomodo medear, nunc non invenio. Reliquorum certa emendatio haec est: ἈΜΜΩΝ, ΑΠΑΜΜΩΝ, ΑΡΠΟΚΡΑΣ, ΣΑΡΑΠΙΣ Τ' ΑΔΩΝ.

Mox pro κυνώδεις δαίμονες scribe κυνόπειες δαίμονες. Mirum fuisset, si in Aegyptiorum numinum concilio *Serapis* praetermissus esset. Neque movere quemquam debet, quod apud utriusque linguae poëtas media syllaba fere semper producta invenitur. Sunt enim loci, in quibus corripitur, ut apud Prudentium in Symmach. II. vs. 531.

Nil potuit Serapis Deus, et latrator Anubis.

Martian. Cappella II. p. 43.

Te Serapim Nilus, Memphis veneratur Osirim.

Adon idem est qui *Adonis*. Mart. Cappella l. c.

Ammon et arcutis Libyes, ac Byblius Adon.

ubi prima syllaba hujus nominis porrigitur contra veterum consuetudinem, ut H. Grotius notat. Vide Interpretes ad Hesych. v. Ἀδωνα, et Cl. P. Burmann. Sec. ad Anthol. Latin. T. I. p. 43.

LIBER PATER. Trieris apud Muratorium p. DCCCXXIX. 10.

MARS. Trieris ap. Murat. p. DCCLXXX. 5. Dicrota ap. Fabrett. Inscr. p. 366. Gor. Inscr. Flor. Tom. 1. p. 143. Murat. in depravato lapide pag. DCCLXXXIX. 2. quem repetiit p. MMXXXIII. 6.

MER.

MERCVRIVS. Quadrir. Murat. p. MMXXXVII.

1. Trir. p. MMXXXVII. 4.

MINERVA. Trir. ap. Murat. p. DCCCLXXX. 4.
p. DCCXCIII. 6. (quem tamen lapidem de legione
Minervia explicat J. A. Hultman. p. 166.) et p.
DCCCLI. 7. ap. Maffeiium Mus. Ver. p. CXXV. 1.
Et Graeco nomine ATHENA, trir. ap. Gor. Inscr.
Flor. 1. p. 241. Murat. p. DCCCXLI. 4. qui *Athe-
nae* legit, quasi ab urbe nomen acceperit: perperam,
ut saepe.

NEPTVNVS. Praetoria ap. Murat. p. DCCCIX. 7.
Trir. p. DCCCLII. 3. p. DCCCLXIII. 3. p. DCCCLXV.
4. Liburna apud Reinesium Cl. VIII. Num. 44.
quam inscriptionem a prava Reinesii interpretatione
vindicat Gorius Inscr. Flor. T. 1. p. 244.

NEREIS. Sil. Ital. XIV. 517. Liburna ap. Go-
riium Inscr. Flor. T. III. p. 66.

OPS. Hexeris ap. Murat. p. DCCCLXXXIV. 9. p.
DCCCXXXVII. 2.

TRITON. Virg. Aen. x. 209. Sil. Ital. XIV. 578.
Argo etiam in prora habuit Tritonem. Statius Theb.
v. 381.

Sed labat, extantem rostris modo gurgite in imo,

Nunc coelo Tritona ferens,

Tamen haec navis ab artifice potius nomen invenit,
quam ab insigni.

VENVS. Trir. ap. Murat. p. DCCCXXXIV. 5.
p. MMXXXVII. 1. Maffeiium Mus. Ver. p. CCCCLXXXVII.
II. Veneri Veneris stellam adjungamus LVCIFE-
RVM, triremem ap. Gor. Inscr. Flor. 1. p. 242.
Murat. p. DCCCLXXX. 2. p. DCCCLXXI. 4.

VES-

VESTA. Quadrir. ap. Gor. Inscr. Flor. T. I. p. 246. Murat. p. DCCCLXIII. 6. Maffei Mus. Ver. p. CCCCLXXVIII. II.

Adscribamus jam naves, quae a Virtutibus appellatae sunt.

CLEMENTIA. Liburna Murat. p. MDLXIX. Vid. Hagenbuch. Epp. Epigr. p. 613.

CONCORDIA. Trir. ap. Murat. p. DCCCXLIX. 6.

ΕΙΗΘΑΙΑ. ap. Plutarch. T. II. p. 1057.

FIDES. Quadrir. Murat. p. DCCCLXXVI. 3. p. DCCCLXXVII. 1. p. MMXXXVI. 1. Trir. ap. Gruterum p. DLXI. 1. Murat. p. MMXXXVI. 2. Biremis ap. Gor. Inscr. Flor. 1. pag. 120. Murator. pag. DCCCLXIV. 1. Liburna p. DCXCII. 2. p. DCCXCIII. 5. p. DCCCLXXVII. 1.

FORTVNA. Quadrir. Gud. Inscr. p. CLXXXIV. 4. Murat. p. DCCCXXXI. 6. p. DCCCLVI. 4.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ. Plutarch. T. II. p. 1057.

IVVENTVS. Fabrett. Inscr. p. 364.

PAX. Trir. Fabrett. de Col. Traj. p. 115. Murat. p. DCCCLIX. 8. apud eundem p. DCCCXLIX. 1.

DIS. MAN.

Q. SAENI. Q. FIL. FAB.

POMPEIANI

COND. IIII. P. AFR.

FVFICIA CLYMENA

VXOR

PROSPECTVS ET

TRYPHERVS

LIB.

Mu-

Muratorius hic sibi visus est invenisse quadrirēmem
insignem nomine *P. Africani*. Sed facilis est emen-
datio, IIII. PACE.

IVSTITIA. Hoc nomen restituendum videtur in
corrupto lapide ap. Murat. p. MMXXXVI. 3.

C. SPEDIV

SPIDIN. B.

DRVS MIL.

EX IIB IVS

AN. XXXIII.

EX IIB FID.

CASSIVS.

Legendum enim puto, EX IIII. (*quadr.*) IVSTITIA.

PIETAS. Trir. ap. Gor. Inscr. Flor. I. p. 238.

Murat. p. DCCCXXXVI. 7. et bis p. DCCCLXV. 1.

PROVIDENTIA. Trir. ap. Gruter. p. MCVII.

3. Murat. p. DCCCLVI. 8. Similiter ΠΡΟΝΟΙΑ ΣΩΤ

ΖΟΤΣΑ ap. Plutarch. T. II. p. 1057.

SALVS. Trir. ap. Gor. Inscr. Flor. I. p. 238.

Murat. p. DCCCLVII. 5. pag. DCCCLX. 5. et pag.

DCCCLXXX. 4. ubi pro SALVI legendum SALVT.

SPES. Trir. ap. Reines. Cl. VIII. Num. 46. Gor.

Inscr. Flor. I. p. 125. Murat. p. DCCCLXXXVI. 3.

p. DCCCLXXVII. 1. Forte hoc nomen restituendum

est in lapide ap. Maff. Mus. Ver. p. CXXIV. 4.

N. DIDI. N. F. AR

VAT. MIL. IN. PRAE.

SPEC. AN. XX.

Maffei intelligit cohortem praetoriam Speculato-

rum. Sed malim, PRAETORIA (*sc. navi*) SPE, ut

praetoria *Neptunus* p. DCCCIX. 7. et saepe alibi.

VICTORIA. Quinquer. ap. Oliver. ad Marin. Pisaur. p. 176. Murat. p. DCCLXXXI. 7. p. DCCCXII. 5. pag. MMXXXVII. 6. Quadrir. pag. MMXXXV. 2. Trir. p. DCCCXVII. 1. p. DCCCLXXIII. 5. *Victoriae* adjungatur **TRIUMPHVS.** Trir. ap. Fabrett. de Col. Traj. pag. 114. Murat. pag. DCCCIII. 2. pag. DCCCXVII. 7.

VIRTVS. Liburna. Murat. p. DCCXCV. 1.

Accedant nunc ordine naves, quae a viris feminisque, regionibus, urbibus, montibus, fluviis, etc. nomen acceperunt.

AETNA. Sil. Italic. xiv. 578.

ANAPVS. Sil. Italic. xiv. 575.

ANTIGONIS. De qua vide supra ad Vocem *Tu- piter*, p. 424.

AVGVSTVS. Quinquer. Gof. Inscr. Flor. III. p. 69. Murat. p. DCCCXVII. 2. ubi male legit *Augusta*. et p. DCCCLXV. 1. ap. eundem p. DCCCXLIII. 6. est hic lapis:

MURAT. p. DCCCLXV. 1. D. M. POMPEIO
POMPEIO M. POMPEIO
SENECAE. DEL.

INSCR. FLOR. III. p. 69. D. M. POMPEIO
POMPEIO M. POMPEIO
SENECAE. DEL.

MURAT. p. DCCCLXV. 1. D. M. AVRELIUS
AVRELIUS M. AVRELIUS
SENECAE. DEL.

Explicat doct. Editor triremi *Augusto*, quod minime spernendum. Triremis apud Fabrett. de Col. Trajani p. 114.

CYANE. Sil. Italic. xiv. 567.

DACICVS. Quadrir. Reines. Cl. VIII. Num. 44.

Gor.

- Ger. Inscr. Flor. I. p. 245. III. p. 164. Murat. p. DCCCVII. 3. et p. DCCCXXII. 6.
- DANAE. Fabrett. Inscr. pag. 366. Murat. p. DCCCLXXXVI. 1.
- ΔΗΜΗΤΡΙΑΣ. Vid. supra ad vocem *Iupiter*.
- ELISSA. Sil. Ital. XIV. 573.
- EYPHRATES. Trir. Reines. Cl. VIII. Num. 46. Fabrett. Inscr. p. 364.
- EVROPA. Sil. Ital. XIV. 568.
- ΓΟΡΓΩΝ. Palaeph. Incred. Hist. c. 32.
- LIBYA. Sil. Ital. XIV. 577.
- MINCIVS. Virgil. Aen. x. 206.
- NESSVS. Sil. Ital. XIV. 500.
- PADVS. Quadrir. ap. Murat. p. DCCCLVI. 9. p. DCCCLXX. 7. p. MMXXXIII. 4. Maff. Mus. Ver. p. CCCLXXI. 8. Trir. Murat. p. DCCCXI. 7.
- ΠΑΡΑΛΟΣ. A Paralo heroe ita dicta. Vid. Plutarch. T. II. p. 785. Schol. Aristophan. ad Ranas vs. 1103. Ulp. Phot. Suid. l. c. supra p. 424.
- PERSEVS. Sil. Ital. XIV. 516.
- ΠΤΟΛΕΜΑΙΣ. Vid. supra ad v. *Iupiter*.
- ΣΑΛΑΜΙΝΙΑ. Thueyd. L. III. 33. p. 164. Aristoph. Avib. 1147. etc. Haec navis etiam ΔΗΛΙΑ vocatur, quia sacros ad Delum legatos vehebat. Vid. Ulp. l. c.
- SCYLLA. Palaeph. c. 21. Virgil. Aen. v. 122.
- SIDON. Sil. Ital. XIV. 579.
- ΣΤΡΑΚΟΤΣΙΑ. Athenaeus L. v. p. 208. F. Ὄνομα δ' ἦν τῆ νηὶ ΣΤΡΑΚΟΤΣΙΑ, ὅτε δ' αὐτὴν ἐξέπεμα πέν Πέρων, (ad Ptolemaeum) ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΝ αὐτὴν μετωνόμασεν.

TIBERIS. Trir. Murator. p. DCCCLXI. 5. qui putat nomen navis fuisse *Tiberius*. Perperam. A Tiberi fluvio nominatam esse recte viderat Gorius Inscr. Flor. T. I. p. 241.

Sed de his haecenus. Sequantur jam naves, animalium, vel aliarum quarumcumque rerum nominibus appellatae, quo etiam fabulosa illa poetarum animalia, Pythonem, Chimaeram, aliaque retulimus.

AQVILA. Lactant. Divin. Instit. I. II, 19. qui tamen tutelam pro parasemo perperam appellat.

ARIES. Diod. Sicul. L. V. p. 290. Tacit. Annal. VI. 34. Et naves quasdam ΚΡΙΟΤΣ appellatas in Libya tradit Pollux I. Segm. 83. Ap. Murat. Inscr. p. DCCCLXV. I.

M. VAL. CAPIT.

EXEHER. FR.

Muratorius exponit *hexere frumentaria*. Minus bene; verius puto, HEXER. AR. id est, Ariete.

APMA. Schol. in ed. ad Aristid. Panathen. p. 105. laudatus supra p. 418.

ARMATA. Quadrir. Gor. Inscr. Flor. III. p. 75. Murator. p. DCCCLVI. 6. Liburna ap. Gor. III. p. 78. qui ita appellatam arbitratur, quod insignia ejus essent *Arma*.

KANΘΑΡΟΣ. Vid. supra p. 421.

CANIS videretur parasemon fuisse in navi, quam annulo insculptam gerebat Galba Imp. Dio Cass. II. p. 634. οὗτος γὰρ προγονικῶ τινὶ σφραγισματι κύναι ἐκ πρώρας νεῶς προκίπτοντα ἔχοντι, χρήσασθαι ἐνόμισεν.

CAPRICORNVS. Gruter. p. MXXX. 2. et ΠΡΑΓΟΙ Polluci I. Segm. 83.

KA.

ΚΑΙΡΟΙ. Peculiare hoc erat Samiorum navibus, in prora semper gerere apri insigne. Ita de hisce Herodot. III. 59. p. 183. Καὶ τῶν νηῶν, καπρίους ἔχου-
σέων τὰς πῶρας, ἠκρωτηρίασαν. De iisdem Hesy-
chius voce Σαμιακὸς τρόπος. Δίδυμος δὲ, τὰς Σα-
μίας ναῦς ἰδιαιτέραν παρὰ τὰς ἄλλας ναῦς τὴν κατα-
σκευὴν ἔχειν· εὐρυτέραι μὲν γὰρ εἰσὶ τὰς γαστέρας,
τοὺς δὲ ἐμβόλους σεσήμανται, ὡς δοκεῖν ῥύγχεσιν ὕδν
ὁμοίως κατασκευάσθαι, οἷον ἰχθυπῶρους εἶναι· διὸ καὶ
ἐπὶ ταύτης λέγεται·

Ναῦς δὲ τις ἀκτύπος Σαμία, ὕδς εἶδος ἔχουσα.

Sed pro ἰχθυπῶρους, ut editur, sine dubio cum
Salmas. Exerc. Plin. p. 403. legendum est ὑπῶρ-
ρους. Eustath. ad Odys. N. p. 525. 1. 8. οὕτω
σὺς τύπος παρομοιωδῶς, ἐπεὶ τὰ Σάμια πλοῖα σὺς
εἶχε τύπον ἐν ταῖς πῶραις. ἐντεῦθεν ὁ Λουκιανὸς καὶ
ἄλλοι χήμισκον λέγουσι νηὸς, τύπωμά τι χινὸς παράση-
μον ἐν ναυσί. Quod tamen posterius non sine ex-
ceptione verum est. Hae naves etiam nominatae sunt
ΣΑΜΑΙΝΑΙ. Plutarch. in Pericle T. I. p. 166. Ε.
ἡ δὲ Σάμαινα, ναῦς ἐστὶν ὑπόπλωρος μὲν τὸ σίμωμα,
κοιλοτέρα δὲ καὶ γαστροειδής, ὥστε καὶ ποντοπορεῖν καὶ
ταχυναυτεῖν. οὕτω δ' ἄνομάστη διὰ τὸ πῶρον ἐν Σάμῳ
Φανῆναι, Πολυκράτους τυράννου κατασκευάσαντος. ubi
pro ὑπόπλωρος omnino legendum ὑπῶρρους. Sic Sa-
maenam πλοῖον δίκροτον memorat Suidas voce Σαμίων ὁ
δῆμος, quem descripsit Mich. Apostol. Proverb. Cent.
17. Photius Lex MS. Σαμαῖται, πλοῖα Σάμια, ὕδν
ἐμφερεῖς τὰς πῶρας ἔχοντα. Hesych. Σάμαινα εἶδος
νηὸς, ὕδς ἔχουσα προτομήν.

CASSIS. Ovid. Trist. I. 10. 1.

*Est mihi, sitque, precor, flavae tutela Minervae
 Navis, et a picta casside nomen habet.*
CENTAURVS. Virgil. Aen. v. 122. et x. 195.
*Ingentem remis Centaurum promoyet: ille
 Instat aquae, saxumque undis immane minatur
 Arduus, et longa sulcat maria alta carina.*

Virgiliano simillimum est illud Propertianum IV. 6. 50.
*Quodque vehunt prorae CENTAUROS saxa minantes,
 Tigna cava, et pictos experiere metus.*

ΚΗΤΟΣ. Conon. Narr. 40.

CHIMAERA. Virgil. Aen. v. 118. Sil. Ital. xiv. 497.

CLYPEVS. Liburna. Fabrett. Inscr. p. 366. vi-
 tiose repetita a Muratorio p. DCCXCIX. et p. MDCXXXIII.
 6. Vid. D'Orvill. ad Charit. p. 600.

ΚΥΚΝΟΣ. Nicostrat. ap. Athenaeum L. xi. p.
 474. B. Etymol. M. p. 544. in voce Κύκνος* ἔστι
 καὶ εἶδος πλοίου* ὀνομάζεται δὲ, ὅτι κύκνους ἔχει ἐντε-
 τυπωμένους ἐπὶ τῆς πρόρας.

ΔΕΛΦΙΝ. Epigramma vetus ap. Kusterum ad Sui-
 dam, voce Ποιφύσσα vs. 2.

Οὐδὲ περὶ σκαλμοῖσι νεῶς περικαλλέα χεῖλι
 Ποιφύξω τὰ μὲν τερπόμενος προτομῆ.

Delphin, e mari in litus ejectus, fingitur queri, se
 non amplius juxta naves exsultaturum, effigiemque
 suam, quae navi pro insigni erat, cum voluptate
 adspecturum esse. Vid. Kuster. l. c. Referrī etiam
 huc potest Pollux L. i. Segm. 85. ὑπὲρ δὲ τὸ ἔμ-
 βολον δελφίς ἴσταται, ὅταν ἡ ναῦς δελφίνοφόρος ᾖ. Li-
 cet δελφῖνες in navibus, et ναῦς δελφίνοφόρος longe
 aliter plerumque a Grammaticis explicari soleat. Vid.
 Salmas. Exerc. Plin. p. 402, 403.

GALEA. Murator. p. DCCCXLII. 1. Maffei. Mus. Veron. p. CCCLXIV. 2. unde navium genus quod Galeas hodie vocant, appellationem traxisse, non improbabilis est conjectura G. J. Vossii, de vitis Serm. L. 1. p. 2. quem sequitur Salmas. Exerc. Plin. p. 403. et Maffei. l. c.

GALLVS. Praetoria. Gruter. p. DCLVII. 3. Fabrett. Inscr. p. 364.

GRYPVS. Liburna. Murator. pag. DCCCXII. 1. Maffei. Ant. Gall. Select. p. 188. Pocock. Inscr. Ant. p. 35.

ἵπποι. Strabo L. II. p. 156. ἵπποι ἑπιπτεροί. Palaeph. c. 30. Cf. supra p. 420.

ἱππάλετρον. Aristoph. Ran. 963. quo respicit Photius Lex. MS. ἱππάλετρον, γρῦψ διὰ τὸ τετράσκελες εἶναι, καὶ πτέρυγας καὶ ῥόγχος ἔχειν ἐπικαμπές. ἐνίοι τὸν μέγαν ἀλεκτρονία. ἐνίοι παράσημα.

LEONES. Virgil. Aen. XI. 157.

*Aencia puppis
Prima tenet, rostro Phrygios subjuñcta Leones.*
Sic et ναῦν ΛΕΟΝΤΟΦΟΡΟΝ commemorat Mennon ap. Photium in Biblioth. Cod. 224. p. 718. 15.
διτήρης μιὰ ἢ Λεοντοφόρος καλουμένη.

MARINVS. Trir. Oliverius ad Marm. Pisaur. p. 177. Nomen habet a Marino Equo, ut recte Oliverius, laudans Fabrett. Col. Traj. p. 115. qui marinum equum in prora ex antiquis monumentis exhibet. Murat. p. DCCCXXIV. 6.

PEGASVS. Palaeph. c. 29. Sil. Ital. XIV. 576. Schol. Juvenalis ad Sat. IV. 77.

PRISTIS. Claud. Quadrigar. ap. Nonium Mar-

cell. p. 530. Virgil. Aen. v. 116. PYTHON. Sil. Ital. xiv. 572. SIREN. Sil. Ital. xiv. 567. TAVRVS. Pollux L. 1. Segm. 83. Lactant. Divin. Institut. I. II. 19. Stephanus voce Ταυρδεις. Schol. Apoll. Rhodii L. II. v. 168. Gorius Inscr. Flor. I. p. 240. III. p. 64. Murator. p. DCCCLXII. 3. TIGRIS. Virgil. Aen. x. 166.

Supersunt adhuc aliquot navium, in lapidibus literatis, nomina, sed adeo depravata, ut vera lectio, nisi si ipsos lapides consulas, vix erui posse videatur. Exemplo sit inscriptio ap. Murat. p. DCCCLXXXIV. 6.

P. ARRIVS P. F. MONTANVS

MOCAZIA HELPIS VXOR

P. ARRIVS POLLVX

Q. DE S. DACVS OPT. DE III

T. RINNATA. MOCAZIA IVCVNDIA

P. ARRIVS P. L. PRIMIGENIVS

P. ARRIVS P. L. CASTOR.

Trinnata plane corruptum est, nec *Pinnata*, certum, proponere ausim.

Ap. eundem p. DCCXCI. 7.

D. M.

AVRELIO MAXIMO

VIXIT AN. XXX. M. III. D. X.

MIL. AN. VII. IN CL. PR. M.

NOMONIA

Quamvis *Nomonion* in mutilo lapide etiam liberta, vel uxor esse potuerit, tamen valde in illam inclino sententiam, hic quoque latere navis nomen. Gorius Inscr. Flor. I. p. 251. exhibet NEMONIA. An in

eo latet OMONOEA, Graece pro *Concordia*, ut supra
Athena pro *Minerva*?

Ap. eundem p. DCCCVIII. 8.

D. M.

CVLRATIO VMERO

NI. PVLHRI. III. ATILINO

NATIONE CILIX VIXIT

ANNIS. XXXV. MILITAVIT

ANNIS XIII. C. ANTONIVS

SATVRNINVS. III. NONRI.

Pro *Atilino* forte legendum APOLLINE. Sed in fine
non extrico lacerum istud NONRI.

Idem Murat. p. DCCCLIX. I. quem lapidem etiam
habet Oliver. ad Marm. Pisaur. p. 177.

D. M.

M. TITIVS

APVLVS

III ARCIN.

NAT. DEL. etc.

Muratorius tentabat *Arsinoë*: quod nullo modo pro-
babile. Forte legendum *Carcino*, Graeca appellatione,
a sidere, ut *Capricornus* et *Lucifer* supra.

Idem p. MMXXXVI. 5.

D. M.

M. TITIVS. SEVERVS. III. ARMENA. NAT.....

VIX AN... MIL. AN.... TVRRANIVS... ROME

RARISSI..... P. C.

Armena aliis emendandum relinquo.

Hactenus de nominibus navium a parasemo ductis.
Tutelae multo rarius commemorantur. Apud Vir-
gilium *Apollo*, tanquam tutela, occurrit, Aen. X.

170. *Auratio fulgebat Apolline puppis.* Nec aliter accepit Salmas. Exerc. Plin. p. 403. Quodsi puppim pro navi capere malis, non Tutela intelligenda, sed Insigne. *Hammon* apud Sil. Ital. XIV. 138. *Minerva* apud Ovid. Trist. I. 10. 1. Valer. Flacc. I. 415. VIII. 203. *Venus* apud Ovid. Ep. XVI. 113. Sil. Ital. XIV. 410.

CAPUT SECUNDUM.

Postquam, quinto sextoque supra decimum seculo, ubique pelli barbaries, literisque, post tantam tot annorum caliginem, lux sua coepit restitui, viri eruditi hanc etiam eruditionis particulam sibi illustrandam sumserunt. Ac digna certe erat materia, ex qua tot veterum loca explicanda sunt, quae accuratius excuteretur. Enimvero, etsi in nonnullis verum viderint, multa tamen posteriorum ingenio et curae illustranda reliquerunt. Nam qui primi fere hanc materiam tractaverunt, L. Caelius Rhodiginus Ant. Lect. XVI. 17. Lilius Gyraldus de Navig. c. 9. seqq. Joh. Brodaeus Miscell. I. 10. Lazar. Baysius de Re Navali. Just. Lips. ad Senec. Ep. 76. Hadr. Turnebus Advers. XIX. 2. H. Stephanus in Thes. Ling. Graecae, voce *παρδσηρον*. M. Antonius Muretus Var. Lect. XI. 19. Rob. Titius Loc. Controv. VII. 5. et in Resp. ad Villiom. VII. 5. Jos. Scaliger ad Festum, voce Europa. Hadr. Junius Onomast. p. 168. Dion. Lambinus ad Horat. I. Carm. 11. 10. Joh. a Wouweren ad Petron. c. 105. Joh. Meursius ad Lycophr. Cassandr. vs. 110. et 1299. aliique, in
gra-

gravi errore sunt versati, et omnia temere conturbaverunt. Omnes quidem tutelam et parasemon inter se confuderunt, Glossarum praecipue, *tutelam*, παράσημον, επιτροπήν, ασφάλειαν καὶ παράσημον τοῦ πλοίου, explicantium, auctoritate inducti. Alius tamen, ut fit, alio minus aberravit. Quidam, ut Turnebus, Lambinus, Meursius, etc. tutelam navis, idemque παράσημον, in puppi collocabant, et illinc navim nomen accipere opinabantur. Atque, ut probanda erat eorum sententia, cum tutelam in puppi ponerent, sic contra repudianda, cum *primum*, tutelam et insigne unum idemque esse arbitrarentur, *deinde*, cum parasemon in puppi collocarent, *denique*, cum a tutela naves putarent appellari. Ut hanc suam sententiam stabilirent, praeter Glossas, quarum quam levis sit auctoritas, ubi aliis scriptoribus adversentur, neminem latet, provocabant ad Lactant. Divin. Instit. I, II, 19. *Rapuisse dicitur in aquila Catamitum, Poëticus color est. Sed aut per legionem rapuit, cujus insigne aquila est, aut navis, in qua est impositus, tutelam habuit in aquila figuratam: sicut taurum, cum rapuit et transvexit Europam.* Et in Epitome Divin. Inst. II, 3. *Europam transvexit in tauro. Quis est taurus? Utique navis, quae tutelam habuit tauri specie figuratam.* Jam, inquit, si cum hoc loco conferamus Isidorum Orig. Lib. VIII. col. 1026. ed. Gothfr. *Impudicus in extraneis, quem modo taurum fingunt propter Europae raptum: fuit enim in navi, cujus insigne erat taurus.* clare apparebit, tutelam et insigne, sive παράσημον, nihil differre. Tutelae vero locus est in puppi, igitur etiam taurus in puppi stationem habuit, et, quoniam navis Europae *Taurus*

dicta fuerit, teste Polluce I. 84. sequitur, ut a tauro, tutela, nomen acceperit. Ut autem huic rationi respondeamus, dicendum est minime sequi, si *Lactantius* taurum tutelam, *Isidorus* insigne dixerit, ut ideo pro synonymis haberi debeant; fieri enim potuit, ut alteruter falleretur, quod et hic accidisse putamus. Non enim magis verbis *Lactantii* inducor, ut statuam, aquilam vel taurum navis tutelam fuisse, quam ut praecedentibus proxime persuasus credam, tempore *Ganymedis*, aquilam insigne legionis fuisse.

Altera, quae *Brodaci*, *Stephani*, *Wouwerii*, aliorumque est sententia, cum praecedenti in hoc tantum non convenit, quod tutelam et parasemon, non in puppi, sed in prora collocet, et hoc quidem, si distincte de Graecorum et Phoenicum navibus accipiatur, haud absurde, sed apud Romanos, ad quos tamen praecipue attendebant viri docti, longe alia res erat. Sed ab eorum partibus stabant antiqui fere omnes poetarum enarratores, inprimis *Servius* ad *Virg. Aen. X. 166.*

Massicus aerata princeps secat aequora tigris.

quo loco ait, *cujus rostrum erat in similitudinem tigridis: namque solent naves vocabula accipere a pictura tutelarum.* idemque ad *L. V. 116. pristina tutela depicta* ita nominatam putat: eodem modo *Scholias*ta vetus *Lucani III. 512. tutela navium in rostris erat, ubi solebant antiqui ex aere formare quaedam numina, in quorum tutela naves erant, quorumque nominibus vocabantur.* *Lutatius* ad *Statii Thebaid. VIII. 270. Deum tutelam navis intelligimus, cum gubernatore navigare, habent enim scriptos, vel*

pi-

pictos praesules, quorum nominibus nuncupantur et naves.

Haec revera magnam praebent veri speciem, si ex aliis auctoribus essent petita. Sed quis primo credat, gentiles tam fatuos fuisse, ut sese in tigridis, tauri, aquilaeve tutelam traderent? Deinde inter omnes constat, Grammaticorum, si aliis auctoribus adversentur, nullam prorsus esse auctoritatem. Sunt et alia quaedam, quae afferunt, argumenta, ex veterum aliquot locis deprompta, quae, cum alia omnia docerent, in suam tamen sententiam detorserunt. Sed de his suo loco agemus. Rob. quidem Titius Loc. contr. VII. 5. sic loquitur, ut prioribus plura vidisse crederes, sed idem in Resp. ad Villiomarum VII. 5. talia profert, ex quibus non absurde colligas, eum pro veteri adhuc sententia stetisse.

Prima igitur et solida laus est Yvonis Villiomari, sive Jos. Scaligeri, qui, cum antea ad Festum diversam rationem secutus esset, in notis tamen ad Locos controversos Titii VII. 5. sententiam plane mutavit, et tutelam inter et *παράσημον* distinguens, hoc in prora, illam in puppi statuit, et nomen naves non a tutela, sed ab insigni accipere docuit, quod etiam multis adstruxit in Opere Eusebiano p. 40. copiosiusque confirmarunt Dan. Heinsius ad Sil. Ital. XIV. 443. H. Grotius in Actus App. XXVIII. 11. Joh. Seldenus de Diis Syris II. c. 16, p. 279. S. Bochartus Opp. Tom. I. p. 712. et Cerda ad Virg. Aen. V. 663. X. 166. et 173. qui tamen fateri est coactus, tutelaria numina aliquando in prora sedem habuisse. Claudius etiam Salmasius Exerc. Plin.

p. 403. Scaligeri sententiam maximam partem est amplexus, item Joh. Schefferus de Mil. Nav. L. III. c. 1. quanquam uterque de proprio tutelae loco paullulum videtur dubitasse. Scaligeri quidem opinioni etsi palma est deferenda, sunt tamen in ea nonnulla, quae aliter sese habere videri possunt, neque cuncta, quae Dausqueius ad Sil. Ital. XIV. 437. et Th. Stanlejus ad Aeschlyi Septem contra Thebas vs. 214. adferunt, omni ratione carere sunt existimanda. Stanlejus praesertim omnem movit lapidem, ut ostenderet, utramque partem navis extremam, tam proram, quam puppim habuisse παράσημον, et Deos tutelares in prora etiam positos fuisse, navisque nomen non ab insigni solum, sed et a tutela aliquando esse derivandum. Primum pro sua sententia petit argumentum ex versu illo 214. Aeschlyi. Sed de hoc loco, uti etiam de aliis, Deos tutelares in prora statuentibus, Capite sequenti latius agemus. Deinde laudat Servii, Lutatii et Glossarum auctoritatem. Sed, cum ipse persuasus esset, horum verbis pondus haud ita magnum inesse, tertium argumentum ducit ex loco Propertii IV. 6. 41.

*Solve metu patriam, quae nunc te vindice freta
Imposuit prorae publica vota tuae.*

Neminem enim scribit ignorare, Romanos vota in genibus statuarum insculpere fuisse solitos, et exinde colligit, non alibi in navi, quam ubi tutela navis esset, inscripta fuisse, atque adeo tutelam, siquidem Propertius vota in prora collocet, etiam par esse, a nobis in prora statui. Enimvero etiam alibi, quam in genu tutelaris Dei, navigantes vota

scri-

scribebant, ut in velo apud Apulej. L. XI. p. 264. *Hujus alvei felicitis nitens carbasus, littoris votum ingestans progerebat.* Eae litterae votum instaurabant de novi commeatus prospera navigatione. Jam autem in prora velum erat, quod *mendicum* dicebatur. Festus h. v. *Mendicum putant velum, quod in prora ponitur.* Vid. Passerat. ad Propertii vers. cit. p. 632. Attendamus jam ad *χηνίσκον* Luciani in Navigio T. III. p. 251. quem in seqq. objicit Stanlejus. *Χηνίσκος* ille erat, secundum Etymol. M. h. v. p. 311. τὸ τῆς πλώρας μέρος, οὗ ἀπήρτηνται αἱ ἀγκυραὶ, ὃ καὶ τῆς τρώπεδος ἐστὶν ἀρχή. εἰσὶ δ', οἱ μᾶλλον τὸ τῆς πρύμνης ἔφασαν ἄκρον, πρὸς ὃ ἐπιζεύγνυται αἱ ἐπατίδες τῆς νεώσ. πλὴν ὁποτέρως ἔχει, *χηνίσκος* ἐλέγετο, ὅτι *χηνὸς* κεφαλὴν μορφοῦντες οἱ ναυπηγοὶ, ἐτίθουν τῷ ἄκρῳ, τάχα τὸ πλοῖον εἰς χῆνα ἀπεικάζοντες. ἢ τοῦ εὐωνόστου χάριν, ὡς ἀβάπτιστος αὐτοῖς ἢ ναῦς διατελοῖ, τὰποικον *χηνὸς* ὑπερέεστα τῶν κυμάτων. Eustath. ad Odyss. γ. p. 528. l. 9. τὰ Σάμια πλοῖα οὐδὲ εἶχε τύπον ἐν ταῖς πλώραις. ἐντεῦθεν ὁ Λουκιανὸς καὶ ἕτεροι *χηνίσκον* λέγουσι νεὸς, τύπωμά τι *χηνὸς* παράσημον ἐν ναυσίν. Verum Lucianus ipse in Nav. p. 251. et in Ver. Narr. L. II. p. 134. plane contrarium ostendit, nempe *χηνίσκον* ἐν τῇ πρύμνῃ locum habuisse, quod et Apulejus adfirmat Metam. L. XI. p. 264. *Purp̄is intorta chenisco.* In hoc etiam errat Eustathius, id quod urget Stanlejus, cum dicit, *cheniscum* fuisse navis parasemon: in quo errantem secutus est Coelius Rhodiginus XVI. 17. jam hoc nomine notatus a Brodaeo Misc. L. 10. Fuit enim instrumentum navale, ut patet ex Etymologi loco.

Notandum etiam est, utrobique apud Lucianum et Apulejum chenicum in navibus inveniri Deae Isidi consecratis: cumque anseres Isidi sacri sint, forte nihil aliud fuit, nisi navis ornamentum. Sed etsi admittatur Eustathii auctoritas, parum hoc prodest Stanlejo. Probari enim potest, Eustathium commune parasemon in animo habuisse, quod adeo recte in prora posuit. In sequentibus Stanlejus, ut ostendat non unum unius navis fuisse insigne, commemorat verba Plutarchi, in vita Themistocl. T. I. p. 119. *πρῶτος μὲν οὖν λαμβάνει ναῦν Λυκομήδης ἀνὴρ Ἀθηναῖος τριηραρχῶν, ἧς τὰ παράσημα περικόψας ἀνέθηκεν Ἀπόλλωνι τῷ θαφνηφόρῳ.* Sed haec quidem manifesta est cavillatio. Quis enim ignorat, optimis scriptoribus in more positum esse, ut pro singulari pluralem numerum usurpent? Ultimum ejus argumentum, et quasi sacra anchora, est locus Hippocratis in epist. ad Damaget. p. 1276. *Οἶδα παρὰ σοὶ γενόμενος ἐν Ῥόδῳ, Δαμάγητε, τὴν ναῦν ἐκείνην, Ἄλιος ἐπιγραφή ἦν αὐτῆ, πάγκαλόν τινα καὶ εὐπρυμνον, ἱκανῶς τε τετροπισμένην.* et p. 1279. *Ἐξέπεμψα δέ σοι, Φιλότης, ὡς ἀληθῆως τὴν Ἀσκληπιάδα νῆα, ἣ προσθῆς μετὰ τοῦ Ἀλίου ἐπίσημον καὶ Ὑγιεῖν.* Sane isto loco Sol aperte videtur dici ἐπίσημον, unde tamen navis nomen minime accepit, quippe quae non Ἄλιος, sed Ἀσκληπιάς dicatur. Nihil tamen praesidii Stanlejanae opinioni in hoc loco. Nam Sophista, qui Hippocratis nomen mentitus est, navem Asclepiadem appellat, non ab insigni, sed quod ea vectus est Hippocrates, ab Aesculapio oriundus, ad sanandum

dum Democritum, forte respiciens navem, qua Aesculapius Epidauro Romam translatus est.

CAPUT TERTIUM.

Tempus jam postulat, ut aliquando, quid sentiamus ipsi, proponamus. Hoc quam sit difficile, fatebuntur omnes, qui sciant, quot ante nos in hoc campo desudaverint ingenia, et ad animum revocent, nullam adhuc prolatam esse sententiam, quae ab omni parte vero consentanea inventa sit. Spero tamen futurum, ut nostra qualiscunque opinio minus difficultatis, quam aliorum, quas retulimus, sententiae, habere censeatur.

In hac autem parasemorum tutelarumque materia recte et ordine explicanda, diversarum gentium ratio accuratissime distingui debet. Longe enim alia fuit consuetudo Graecorum, alia Romanorum.

Phoenicibus, qui primi mare tentarunt, sui fuere Pataeci, ut Cap. I. vidimus. Ab his, ut alia complura, sic et navigandi artem credibile est ad Graecorum antiquissimos manasse. Vidimus, Pataecos, licet Deos, tamen in proris navium fuisse collocatos: id quod Graeci sunt imitati. Euripides in Iphigenia in Aulide, Graecorum classem describens, vs. 239.

χρυσσαίς δ' εἰκόσιν

Κατ' αἶραν Νηῆδες ἔστασαν θεαί,

Πρύμναις σῆμ' Ἀχιλλεῖου στρατοῦ.

De Demophoëntis navibus ita vs. 247.

Ἄτ.

Ἐξήκοντα νῆας ὁ Θησείας
 Παις, ἐξῆς ἐναυλοχεῖ, θεῶν
 Παλλὰδ' ἐν μωνύχοις
 ἔχων πτερωτοῖσιν ἄρματιν, θετόν,

De Boeotis sic ait vs. 257.

Τεῖς δὲ Κάδμος ἦν

Χρῦσον δράκοντ' ἔχων

Ἄμφι νεῶν κόρυμβα.

Versu vero 275. Nestoris naves describit:

Ἐκ Πύλου δὲ Νέστορος

Γερηνίου κατεῖδον

Πρύμνας, σῆμα ταυρόπουν,

Ὀρῶν πάροικον Ἄλφειον.

vs. 240. Nereidas consistere dicit κατ' ἄκραν, qui

locus minime diversus est a statione Cadmi vs. 257.

Ἄμφι νεῶν κόρυμβα. Utrumque conjungit Homerus

Il. I. vs. 241.

Στεῦται γὰρ νηῶν ἀποκύψειν ἄκρα κόρυμβα.

Mirum quantopere et veteres et recentiores dissentiant

de vera statione τῶν κορύμβων et τῶν ἀφλάστων, quae

tamen recte distinguere nostra etiam plurimi interest.

τὰ κόρυμβα explicantur ἀκροστόλια τῶν νεῶν ab Hesy-

chio voce Ἄκρα κόρυμβα. Acrostolia quae sint do-

cet Pollux I. Segm. 86. τὸ δὲ μεταξὺ τοῦ ἐμβόλου

καὶ τῆς προεμβολίδος, ὁ στόλος ἐστὶν ὑπὲρ τὴν στείραν,

ὃς καὶ περιεφαλαία καλεῖται, τὸ δὲ ὑπὲρ τὸ προῦχον

ἀκροστόλιον ἢ πτυχὶς ὀνομάζεται. Ἀκροστόλια etiam et

κόρυμβα conjungit Scholiasta Aeschyli ad Pers. vs.

409. seq.

ἤρξε δ' ἐμβολῆς Ἑλληνικῆς
 Ναῦς κἀποθρῶνει πάντα Φοινίσσης νεῶς
 Κόρυμβα.

Lexicon quidem Rhetoricum MS. quod est penes
 Cl. D. Ruhnkenium, ait, Ἀκροστόλιον τριήρους, τὸ
 ἄκρον τῆς πρύμνης τὸ ἀνατεταμένον εἰς τὸ ἄνω μέρος.
 Sed nihil hoc facit contra Pollucis auctoritatem. Nō
 minus de loco ἄφλαστον dubitatur. Schol. Apollon.
 Rhod. I. 1089. quem sequitur Etymol. M. p. 53.
 Ἀπολλώνιος ἐν ταῖς λέξεσιν ἀποδείδωκεν ἄφλαστον τὸ
 ἀκροστόλιον οὐκ εὔ. ἐπειδὴ τὸ ἀκροστόλιον ἐστὶ τοῦ στόλου.
 στόλος δὲ λέγεται, τὸ ἐξέχον ἀπὸ τῆς πτύχης, καὶ διή-
 κουν ἄχρι τῆς πύραυς ξύλον, πτύχη δὲ λέγεται ὅπου τὸ
 τῆς νεῶς ἐπιγράφεται ὄνομα· ἐστὶν οὖν ἀκροστόλιον, τὸ
 ἄφλαστον κατὰ τὴν πύραν, ἀλλ' ὁ ποιητὴς ἐπὶ τῆς
 πρύμνης αὐτὸ παραδίδωσι, λέγων, (H. O. 717.) Ἐπι-
 τῶν δὲ πρύμνηθεν ἐπεὶ λάβεν, αὐτὶ μεθήει, Ἀφλαστον
 μετὰ χειρὶν ἔχων. καὶ εἶρηται ἄφλαστον κατὰ συγγέ-
 νειαν τοῦ φ πρὸς τὸ θ, ἄθλαστον κατὰ ἀντίφρασιν, ἐπεὶ
 εὐθλαστόν ἐστιν. ἐστὶν οὖν ἄφλαστον, σανίδιον κατὰ τὴν
 πρύμναν. Etymol. in Ἀφλαστον p. 177. Ἀφλαστα,
 τὰ ἀκροστόλια τῆς νεῶς — διαφέρει δὲ τῶν κόρυμβων.
 ἄφλαστα μὲν λέγεται, τὰ πρυμνήσια, κόρυμβα, τὰ
 πρῶρήσια. Eustathius ad Homēr. l. c. Ἀφλαστον δὲ
 φασι, οὐχὶ τὸ ἀκροστόλιον, διαφέρουσι γὰρ αἱ λέξεις,
 ἀλλὰ κατὰ Δίδυμον, ὡς Φησὶ Πausanias, τὸ ἐπὶ πρύμ-
 νης ἀνατεταμένον ἐκ κινουμένων πλατέων ἐπιτεκαμμένων.
 Sed recte Etymologus, τὰ κόρυμβα in prora ponit.
 Sic et Is. Tzetzes ad Lycophron. vs. 295. ἄφλαστα
 καλεῖται ἄκρα τῆς νεῶς, κατ' εὐφημισμὸν τὰ εὐθλα-
 στα, καὶ κόρυμβα τὸ αὐτὸ δηλοῦσι, διαφέρουσι δὲ, ὅτι
 τὰ

τὰ μὲν ἄφλαστα πρυμνήσια, τὰ δὲ κόρυμβα πρῶρησι.
Obstat tamen Apollonius Rhodius II. 603.

Ἐμπης δ' ἀφλάστοιο παρέβρισαν ἄκρα κόρυμβα.
et Apollonium secutus Val. Flacc. IV. 691.

Saxa sed extremis tamen increpuere corymbis:

Parsque, nefas, deprensa jugis.

Vid. Burmann. ad Val. Flacc. I. 273. Sed poetæ hoc discrimen minus servasse videntur. Et ex hoc quoque intelligitur τὰ κόρυμβα esse rostra, quod Hector, loco Homeri citato II. I. 241. minetur se ea abscissurum, et, victoriae monumentum, in templis Deorum esse affixurum, quomodo explicat Schol.

Victorii hoc loco: ἡ μάλιστα, ἵνα κατὰ πικραιὸν ἔθος, ἀναθήσῃ αὐτὰ ναοῖς ἐγχωρίοις εἰς τρόπαια. Hoc omnibus Graecis fuit usitatum. Herodotus III. 59. p. 183. καὶ τῶν νεῶν καπρίας ἐχουσέων τὰς πρῶρας ἠκρωτήριασαν, καὶ ἀνέθεσαν ἐς τὸ ἶδόν τῆς Ἀθηναίης ἐν Αἰγιῶν. Xenophon Hellen. II. p. 461. E. ταῖς δὲ Λακωνικαῖς ναυσὶν ἀπέπλευσεν εἰς Λακεδαιμόνα, ἀπάγων τὰ τε αἰχμαλωτῶν νεῶν ἠκρωτήρια, καὶ τὰς ἐκ τοῦ Πειραιῶς τρήρεις. Pausan. L. X. c. 11. p. 825. Οἰκοδόμησαν δὲ καὶ Ἀθηναῖοι στοὰν ἀπὸ χρημάτων, ἃ ἐν τῷ πολέμῳ σφίσις ἐγένετο ἀπὸ τε Πελοποννησίων, καὶ ὅσος Πελοποννησίοις ἦσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ σύμμαχοι. ἀνάκεινται δὲ καὶ πλοίων τὰ ἠκρωτήρια καὶ ἀσπίδες χαλκαῖ.

Similiter Romani suggestum illum in foro, qui hinc rostrorum nomine fuit nobilissimus, navium Antiatum rostris adornaverunt. Rostra quoque in triumphis ferebantur. Appian. de bell. Mithrid. p. 252. ἀμάξιας δὲ ὄπλων ἀπείρους τὸ πλῆθος, καὶ νεῶν ἐμβολα etc. Cum vero alii rostra, Plutarchus τὰ παράση-

μα, Diis dedicata scribant, hoc etiam argumento est, τὰ παράσημα non longe a rostris remota fuisse. Plutarchi locus est in Themist. T. I. p. 119. D. πρῶτος μὲν οὖν λαμβάνει ναῦν Λυκομήδης ἀνὴρ Ἀθηναῖος, ἧς τὰ παράσημα περικόψας ἀνέθηκεν Ἀπόλλωνι δαφνηφόρῳ. Deos in pforis navium constitutos fuisse multo evidentius patebit ex loco Aeschyl. in Sept. contr. Thebas vs. 214.

Τί οὖν; ὁ ναύτης ἄρα γ' ἐς πρόραν Φυγῶν

Πρύμνηθεν, εὖρε μηχανὴν σωτηρίας

Νεῶς κκμουσῆς ποντίῳ πρὸς κύματι.

quae rectissime explicat hoc loco Scholiasta: ὁ Ἐτεοκλῆς, εἰπόντος τοῦ χοροῦ, ὅτι διὰ τοῦτο ἔφυγον πρὸς τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν, ὅτι ἐφοβήθησαν ἀκούσασα τὸν κτύπον τῶν ἀρμάτων καὶ τῶν χαλιῶν τῶν ἵππων, Φησὶ πρὸς αὐτὸν, τί οὖν; ὁ ναύτης ἄρα τῆς νηὸς καταποντιζομένης ἐν τῇ θαλάσῃ, εὖρε μηχανὴν σωτηρίας Φυγῶν ἀπὸ πρύμνης εἰς πρόραν. οὕτως οὖν οὐδὲ ὑμεῖς μηχανὴν σωτηρίας εὐρήσετε περιῶσαι τὴν πόλιν, καὶ καταλείψασαι τὰ οἰκεία οἰκήματα. Ex hisce versibus quam clarissime apparere arbitror, in prora simulacra quaedam Deorum fuisse, ad quae gubernator, relicta puppi, veluti chorus ad Deorum templa, confugeret. Vidit hoc Stanlejus ad l. c. et rectissime Hein-sio, et Scaligero opposuit. Huc facit etiam Schol. Homeri ad II. ἴ. vs. 241. ἐπὶ τῶν ἀκροστολίων ἦσαν ἀγάλματα καὶ εἰκόνες τῶν θεῶν. Et Suidas v. Ἄκρα κέρυμβα· τὰ ἀκροστολία τῶν νεῶν, τὰ ἐξέχοντα κατὰ πρύμναν, ἢ πρόραν, ἐν οἷς τὰ σεβόμενα ἐνέγραφον. Vid. ibi Kuster. Quanquam minus recte Suidas acro-

stolia etiam in puppi ponit, uti jam diximus. Et hoc modo si explicentur, recte sese habent Latinorum Grammaticorum loci, Cap. II. laudati. Hae imagines sine dubio fuere τὰ παράσημα, nec ullo pacto pro veri nominis tutelis haberi possunt. Tutelae enim nomen Graecis est incognitum. Et quis credat, eos rem, cui appellandae ne nomen quidem habuerint, in navibus circumtulisse? Nam quod Glosso-graphi, *Tutelam*, ἐπιτροπήν καὶ ἀσφάλειαν explicant, fluxit ex more recentiorum Graecorum, non antiquorum.

Unaquaeque scilicet gens, primis temporibus, quem maxime Deum, vel heroa, coleret, habebat in navibus parasemon, quod praeter versus Euripidis, quem non credibile est sic locuturum, nisi prioribus temporibus fuisset usitatum, etiam apparet ex loco antea laudato Schol. Aristoph. in Acharn. v. 546. Postea praeter Deos alia etiam sunt adhibita. Sic Samiae naves sibi peculiare apri insigne in proris habebant; sic et Gaditanae naves equo noscebantur, ut vidimus. Hoc παράσημον, omnibus illius populi navibus, ut reor, commune, etiam σημεῖον videtur vocasse Polyaeus III. 11, 11. memorans τὸ Ἀττικὸν σημεῖον, quod verosimile est fuisse Παλλάδιον, ap. Aristoph. in Acharn. vs. 546. Pari ratione L. VIII. 53, 1. nominat σημεῖα τὰ Περσικὰ, et 53. 3. τὸ σημεῖον τῶν βαρβάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Herodotus, in hac ipsa Artemisiae historia, τοῦ παρασήμου mentionem facit. Hoc παράσημον quoniam saepe Deus, Dea, vel heros esset, non mirum est, si nautae salutem suam illis commendaverint, et has effigies di-

vino cultu affecerint. Sic Schol. Aristoph. l. c. *ὄν ἐπιμελοῦνται οἱ μέλλοντες πλεῖν*, quod et ex verbis Aeschyli laudatis apparet. Qua ratione si cui minus proprie *Tutelam* appellare libuerit, nihil intercedo, modo ne cum Romanorum tutela, multis partibus diversa, Graecorum *παράσημον* confundat.

Quod vero ad navis nomen attinet, certum est, unicuique navi peculiare fuisse. Palaeph. de incredib. c. 29. *ὄνομα δὲ ἦν τῷ πλοίῳ Πήγασος, ὡς καὶ νῦν ἕκαστον τῶν πλοίων ὄνομα ἔχει*. Hoc accipiebat a parasemo, quod in privatorum navibus ex domini arbitrio ponebatur. Palaeph. c. 32. *ἀπαιτήσας δὲ τριήρη ἀπέθηκε τῆς Γοργόνος τὴν κεφαλὴν ἐπ' αὐτὴν καὶ τῆ νηὶ ὄνομα ἔθετο Γόργων*. Plutarch. Tom. II. p. 162. *Ὁ μὲν ἀλλ' ἑαυτὸν ὁ Γοργίας ἔφη πυνθόμενον τοῦ τε ναυκλήρου τοῦνομα καὶ τοῦ κυβερνήτου, καὶ τῆς νεῶς τὸ παράσημον*. Hoc nomen etiam inscribatur ἐπὶ τῆς πτύχης, in loco, qui ὀφθαλμὸς dicitur. Polyux I. 86. *πτυχίς δὲ ὀνομάζεται καὶ ὀφθαλμὸς, ὅπου καὶ τοῦνομα τῆς νεῶς ἐπιγράφουσι*. Vid. Scheffer. de Mil. Navali L. III. c. 1.

La Cerda tamen ad Virgil. Aen. X. 170. Venerem, in Argoa navi, putat fuisse tutelam, quamvis non esset insigne, ex verbis Jasonis ap. Euripidem in Medea 527.

Κύπριν κομίζω τῆς ἐμῆς ναυκληρίας

Σάτειραν εἶναι, θεῶν τε ἀνθρώπων μόνην.

Sed multum fallitur. Nihil enim est in oratione Euripidea, unde efficias, navis tutelam fuisse, sed hoc tantummodo, Venerem inter omnes Deos hominesque Jasoni maxime fuisse propitiam.

Nec quisquam nobis Latinorum poetarum loca obijciat, tutelam, ubi Graecas res enarrant, saepissime memorantium. Exemplo sit Valerius Flaccus, qui I. 301. *tutelam carinae* nominat, quam VIII. 302. discrete in summa puppi collocat:

*Puppe procul summa, vigilis post terga magistri,
Haeserat auratae genibus Medea Minervae.*

Vides distincte Minervam, navis Argoae tutelam, in summa puppi locari. Verum omnia, sui temporis consuetudinem secutus, invertit poeta, ad quod viri doctissimi saepe non attenderunt. Posset quis etiam objicere locum Plutarchi T. II. p. 247. E. Ἐπλεῖ δὲ πλοῖα, λέοντα μὲν ἔχοντι πῶραθεν ἐπίσημον, ἐκ δὲ πρύμνης δράκοντα. Sed credendum est, non nisi ornamentum caussa, ut anserculum Cap. superiori vidimus, navi fuisse impositum Draconem.

At naves quaedam leguntur Diis sollemni ritu dedicatae. Sic de Sesostris nave Diod. Siculus L. I. p. 67. Ἐναυπηγήσατο δὲ καὶ πλοῖον κεδρινόν, τὸ μὲν μῆκος πήχων διακοσίω καὶ ὄγδοῦντα, τὴν δὲ ἐπιφάνειαν ἔχον, τὴν μὲν ἔξωθεν ἐπίχρουσον, τὴν δὲ ἔνδοθεν καταργυρωμένην, καὶ τοῦτο μὲν ἀπέθηκε θεῶ τῶ μάλιστα ἐν Θήβαις τιμωμένω. Hunc Osirin fuisse putat Marsham. Can. Chron. p. 374. Wesseling. vero rectius Iovem. Vid. Jablonsk. Panth. Aegypt. II. p. 162. Hoc modo, cum Proserpinae sacerdotes, Timoleonte jamjam profecturo, per somnium vidissent, Cererem et Proserpinam ad iter se accingentes, dicentesque, sese Timoleonti in Siciliam comites ituras, Corinthii optimam trierum Deabus sacram nuncupaverunt. Vid. Diodor. Sicul. XVI. 66. Plutarch. in

Timol. T. I. p. 239. Sic Arrianus de Exp. Alex. II. 24. 11. *καὶ τὴν ναῦν τὴν Τυρίαν, τὴν ἱερὰν τοῦ Ἡρακλέος, ἣν τινα ἐν τῷ ἐπίπλω ἔλαβε, καὶ ταύτην τῷ Ἡρακλεῖ ἀνέθηκε.* Similiter Apulejus Met. L. XI. p. 264. *Ibi dum, simulacris rite dispositis, navem faberrime factam, picturis miris Aegyptiorum circumsecus variegatam, summus sacerdos teda lucida, et ovo, et sulphure, solemnissimas preces de casto profatus ore, quam purissime purificatam Deae nuncupavit deditque.* Sed respondendum videtur, hasce naves reliquorum numero exemptas fuisse, et peculiari modo Diis fuisse dedicatas et sacratas, adeoque huc trahi non debere.

Priusquam vero ad Romanorum hac in re instituta accedamus, quaedam de Alexandrinis navibus sunt praemittenda. Hae scilicet cum Graecis hactenus conveniebant, quod insigne, unde appellabantur, in prora positum haberent, sed hoc ipsis erat singulare, quod duplici parasemo insignirentur. Alexandrina navis fuit *Δίσκουροι* ap. Lucam in Act. App. XXVIII. 11. ad quam respiciens Cyrillus in Catena ad Jesaiam: *ἔθος γὰρ πῶς αἰεὶ ἐν ταῖς Ἀλεξανδρινῶν μάλιστα ναυσὶ, πρὸς γε τῆς πρώρης δέξια τε καὶ εὐάνυμα γραφὰς εἶναι τοιαύτας.* Ex hoc loco clarissime intelligitur, in Alexandrinarum navium proris, tam a dextra, quam a sinistra parte Deorum quasdam imagines fuisse collocatas. Lucem hinc accipit locus Luciani in dial. Πλοῖον ἢ Εὐχαί, T. III. p. 251. *καταντικρὺ δὲ ἀνάλογον ἢ πρῶρα ὑπερβέβηκε ἐς τὸ πρόσω ἀπομηκνυομένη τὴν ἐπάνωμον τῆς νεῶς ἔχουσα τὴν Ἴσιν ἑκατέρωθεν.* Ut scilicet utrumque prorae latus Deae imagine fuerit con-

spicuum. Forsitan Phoenicibus, Alexandrinorum vicinis, etiam tale quid in more positum fuit: quando certe ratio reddi poterit, cur Plutarch. in Themist. T. I. p. 119. navem, quae erat Phoenicia (Phoenices enim in pugna Salaminia Atheniensibus erant oppositi. Vid. et Aeschylum in Persis vs. 410. ubi eandem historiam tradit) a Lycomedea captam memorans, τῶν παρασήμων plurali numero fecerit mentionem.

Romanorum vero hac in re instituta a Graecis vehementer discrepauerunt. Scilicet apud eos distincta fuere parasemon et tutela, cum haec in puppi, illud in prora semper poneretur, unde et navis nomen accipiebat. Hoc primum, ne repetam argumenta, quae congressere Scaliger, Heinsius, etc. cognoscere licet ex Propertio IV. 6. 50.

Quodque vehunt prorae Centauros saxa minantes:

Tigna cava, et pictos experire metus.

Deinde ex Achate ap. R. Borionum in Coll. Ant. Rom. n. 73. ubi in navis bellicae prora est *Leo*, sine dubio parasemon, quale etiam occurrit ap. Virgil. X. vs. 157.

Aeneia puppis

Prima tenet, rostro Phrygios subjuncta Leones.

Sic Canis, ex navis prora eminens, est apud Dion. Casa. LI. p. 634. Idem confirmat Seneca Ep. 76. p. 524. *Navis bona dicitur, non cui argenteum, aut aureum rostrum est, nec, cujus tutela ebore caelata est, nec quae opibus regibus pressa est, sed stabilis et firma* etc. Rostrum cum nominat argenteum, sine dubio respexit ad insigne, quoniam ei tutelam opponit.

nit. Senecae loco simillimus est hic Gregorii Nazianz. Carm. X. vs. 5. p. 79.

Νῆα δὲ ποντοπόρειαν ἐπήμεσα οὐ παρατήμοις
 κάλλεσιν, οὐ πρύμνης ἄνθεσι λαμπομένην.

Quod vero ad navis nomen attinet, illud ab insigni fuisse petatum, non adeo difficile est demonstrare. Ovid. Trist. I. 10. 1.

*Est mihi, sitque, precor, flavao tutela Minervae
 Navis, et a picta casside nomen habet.*

Cassis scilicet, sive Galea erat insigne. Sic naves Centaurus, Pristis, Chimaera, Scylla etc. ap. Virg. Aen. V. non a tutelarum, ut ait Servius, sed ab insignium pictura nomina acceperunt. Tacitus Annal. VI. 34. 4. *Nec quisquam ariete sacrificaverit, credito vexisse Phrixum, sive id animal, seu navis insigne fuerit.* Jam satis mihi ostendisse videor, quae Romanorum in parasemis consuetudo fuerit. Superest, ut de tutela dicamus. Deos fuisse navium tutores, non temere quisquam in dubium vocabit. De loco tutelae major est quaestio. Sed ex iis, quae viri doctissimi, Scaliger, Heinsius, Salmasius, alii-que dudum contulerunt, liquido constat, non aliam nisi in puppi habuisse sedem. Sic Val. Flacc. VIII. 203. loco jam laudato. Sic Ovidius Ep. XVI. 112.

Accipit et pictos puppis adunca Deos.

Persius Sat. VI. 29.

jacet ipse in littore et unda

Ingentes de puppe Dii.

ubi Scholiast. *Navium tutelam dicit, quam in puppibus habent vel fingunt.* Haec sunt ἄνθεα πρύμνης ap. Greg. Nazianz. l. c. et sic Is. Tzetz. ad Ly-

cophr. vs. 26. Ἐφλαστα δὲ λέγεται πρύμναι, ὅτι αἱ πρύμναι τῶν πλοίων τῶν βαρβαρικῶν καὶ στρατιωτικῶν θεοῦ γεγραμμένους εἶχον, ἃ δὲ εὐσέβειαν οὐκ ἂν τις ἔκαυσε. Argumenta verò, quae huic sententiae obstare videantur, aut jam confutata sunt in superioribus, aut distinctione, quam tradidimus, adhibita, facile convelluntur.